L'ELABORACIÓ DE LLENGUATGES ESPECIALITZATS DE L'ADMINISTRACIÓ

per Carles DUARTE I MONTSERRAT

Cap de la Secció d'estudis de llengua catalana i llenguatge administratiu de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya

Senyores, senyors:

Em correspon de parlar, en aquesta *II Taula rodona per a tècnics de planificació lingüística*, de l'elaboració dels llenguatges especialitzats de l'Administració. Però, abans d'endinsar-me en una anàlisi general de tipus metodològic, referida, per raó del meu propi coneixement, d'una manera especial al català, no em vull estar de fer unes ràpides observacions sobre el context sociolingüístic en què s'ha inserit aquest procés d'elaboració tecnolectal.

I. INTRODUCCIÓ AL CONTEXT

D'una banda, el nou marc jurídic relatiu al règim lingüístic dins l'Estat espanyol ha comportat, entre altres conseqüències, la presència del català, l'euskara i el gallec, com a llengües esdevingudes oficials, en l'àmbit administratiu. I ha estat precisament el retrobament per aquestes llengües del seu ús administratiu el que ha exigit l'establiment amb criteris moderns dels seus llenguatges especialitzats de l'Administració.

D'altra banda, però, aquest treball d'elaboració s'ha vist condicionat per un seguit de greus i diverses dificultats que tenen el seu origen en la situació precedent de marginació i fins i tot en alguns casos de persecució oficial en què s'havien trobat aquestes llengües.[1]

A quines dificultats ens referim?

En el cas de l'euskara, han existit unes dificultats essencials sorgides

1. Vegeu, per exemple, el llibre de Francesc FERRER I GIRONÈS, *La persecució oficial de la llengua catalana, Barcelona* (Edicions 62), 1985.

d'entrada del caràcter minoritari dels euskalduns (l'any 1981 un terç de la població del País Basc)[2] al País Basc i Navarra i, a més, de la manca d'alfabetització d'una part significativa dels euskalduns en la seva pròpia llengua i del seu comportament diglèssic. Afegim-hi unes qüestions addicionals que han afectat directament el procés d'establiment dels tecnolectes èuscars: la generalització de l'euskara batua i el procediment de formació de neologismes. Evidentment era necessària una prèvia consolidació de l'euskara batua o unificat perquè es pogués emprendre amb garanties la fixació dels tecnolectes i cal també l'adopció d'un criteri definit per a la formació de neologismes, punt sobre el qual s'ha produït una certa polèmica entre unes posicions favorables a un predomini de la utilització de formants èuscars i unes altres posicions que preconitzaven un predomini de les solucions basades en les formes internacionals i en alguns casos castellanes. Aquesta polèmica sembla que no ha trobat encara una solució definitiva però s'han fet progressos notables per superar-la.

Pel que fa al gallec, el problema fonamental no és potser el desconeixement del gallec per la població gallega, sinó la superació d'una actitud diglòssica ben arrelada que atribueix al gallec una funcionalitat familiar i informal. A aquest problema, s'hi ha afegit el de l'adopció de la normativa, que ha suscitat una polèmica entre els partidaris de l'aplicació de criteris reintegracionistes, tendents a una màxima identificació normativa del gallec amb el bloc lingüístic luso-brasiler, i els partidaris d'una actitud més aïllacionista, que propugna una normativa que es fonamenti en la llengua oral a Galícia i que no cerqui una aplicació sistemàtica de les formulacions lusobrasileres, que donarien un caràcter artificial a aquesta normativa per a la societat gallega. Aquesta darrera tendència s'ha concretat en una normativa que, elaborada per l'Instituto da Lingua Galega i la Real Academia Galega, ha obtingut el suport oficial i àdhuc ha estat publicada al *Diario Oficial de Galicia*. Aquesta divergència de posicions ha constituït, doncs, un cert entrebanc en la configuració tecnolectal del gallec, perquè ha significat distreure temps i esforços i establir en alguns punts solucions paralleles.

En el cas del català, és palesa la diversitat de situacions sociolingüístiques que presenten els diversos territoris en què es parla. No ens referirem aquí als territoris en què el català no és llengua oficial (l'Alguer, la franja catalana d'Aragó i la Catalunya Nord, amb una problemàtica ben diferenciada entre ells i en relació amb els altres). Pel que fa als territoris en què el català és llengua oficial hi trobem també una notable diversitat de situacions. Així: a Andorra el català és l'única llengua oficial però hi ha una

2. Vegeu, per exemple, Gabinete de Prospección Sociológica del Gobierno Vasco, *La lucha del euskera en la Comunidad Autónoma Vasca*, Gasteiz (Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco), 1983.

presència important de residents immigrants no catalanoparlants (ens en dóna un indici el fet que l'any 1982 els habitants que posseïen la nacionalitat andorrana només constituïen un 18,25 % de la població registrada i que, en canvi, un 58,22 % de la població registrada eren immigrants provinents de l'Estat espanyol). Al Principat de Catalunya també existeix una part important de la població (a l'entorn del 50 %) que no té el català com a llengua materna i la població catalanoparlant es troba en un lent procés de superació d'un arrelat comportament diglòssic que trobem també a les Illes Balears i al País Valencià; en aquest darrer cas, a més, hi ha una divisió entre una zona de predomini lingüístic castellà i una zona de predomini lingüístic català, definida als articles 35 i 36 de la Llei 4/1983, de 23 de novembre, d'ús i ensenyament del valencià. Afegim-hi com a problema addicional les posicions aïllacionistes de certs sectors valencians i, molt més minoritàriament, illencs. Aquesta posició, a hores d'ara superada pràcticament de manera absoluta, no ha pogut ser contrarestada amb l'eficàcia que hauria permès una relació institucional més estreta de les tres Comunitats Autònomes catalanoparlants de l'Estat espanyol entre elles i amb Andorra.

Aquesta separació institucional ha provocat que fos inevitable una repetició d'esforços per resoldre els mateixos problemes, tot i que hi ha una bona predisposició perquè s'estableixin uns procediments comuns de coordinació en alguns àmbits concrets, com ara precisament el del llenguatge administratiu.

II. Els tecnolectes: delimitació i caracterització

Hem comentat fins ara algunes de les dificultats que han condicionat el treball d'elaboració dels tecnolectes de l'Administració, però ara cal que ens referim de manera específica a l'enfocament adoptat en el procés de fixació d'aquests llenguatges tècnics.

Segons el meu parer els aspectes primordials d'anàlisi són els següents: delimitació i caracterització dels tecnolectes, definició estilística, metodologia terminològica, disseny de documents, correcció i traducció, i difusió.

Pel que fa a la delimitació i a la caracterització dels llenguatges especialitzats de l'Administració, diguem d'entrada que el tecnolecte *propi* de l'Administració és el llenguatge administratiu. Ara bé, afegim-hi tot seguit que en la documentació administrativa trobem reflexos constants d'altres tecnolectes. D'una banda, és clar, dels llenguatges jurídic i econòmic, que tenen una presència indiscutible en el funcionament de l'Administració i que incideixen de manera directa en el llenguatge administratiu i de fet tenen determinades àrees nocionals coincidents. De l'altra, els tecnolectes sanitari, de la construcció, etc., són habituals d'àmbits concrets de l'acció administrativa i hi compleixen una funció rellevant des d'un punt de vista terminològic.

Un cop fetes aquestes primeres observacions, convé que ens aturem a

recordar les característiques bàsiques dels tecnolectes, que, tot i que presenten variacions significatives (p. ex.: els tecnolectes científics acostumen de tenir una terminologia més internacional que els tecnolectes tècnics), són essencialment les següents:

a) Funcionalitat (l'important és la precisió i l'eficàcia comunicativa, més que no pas la qualitat estètica).
b) Formalitat i impersonalitat (pròpies d'un enfocament objectiu i allunyat de plantejaments de to familiar o colloquial).
c) Formes lingüístiques específiques (sobretot lèxiques).

Pel que fa a la definició estilística dels tecnolectes, ha estat útil de conèixer el resultat de les recerques i de les publicacions realitzades sobre aquest punt en altres llengües. I ha estat útil perquè ens ha permès de constatar-hi preocupacions comunes i la formulació de vies de racionalització anostrables. Concretament, els problemes estilístics han estat especialment greus en el llenguatge administratiu, com a conseqüència del seguiment d'un model castellà en què trobem un abús del recurs a la subordinació i a arcaismes, i una utilització injustificada, tenint en compte els factors definitoris de la relació administrativa de servei al ciutadà, de formes humiliants o d'afalac.

Però els altres tecnolectes usats dins l'Administració presenten també defectes estilístics notables, que no provenen exclusivament de la imitació de l'estil no recomanable que trobem en castellà, ans tenen com a origen fonamental la descurança que ha sofert la formació lingüística general de tècnics i científics. Aquesta observació, que, de fet, és un retret que podem fer al sistema educatiu de manera global (per la minsa atenció dedicada a la pràctica de la lectura i de la redacció), és vàlida sobretot pel que fa a l'ensenyament universitari, en què no s'ensinistra adequadament els alumnes en la utilització del llenguatge propi de l'especialitat. Per posar només un exemple, una de les comeses que corresponen a un tècnic dins de l'Administració és la preparació d'informes i és freqüent que aquests tècnics no hagin rebut cap formació específica per a la redacció d'aquest tipus de documents.

Quant a la terminologia, cal dir d'entrada que és un dels factors més significatius de caracterització dels tecnolectes pel fet de representar la part fonamental de les formes lingüístiques específiques dels tecnolectes. Així, els tecnolectes posseeixen una complexa estructura terminològica organitzada de manera sistemàtica, que es fonamenta en unitats monosèmiques i que constitueix un instrument indispensable per a la formalització del coneixement científic.

L'avenç de les disciplines tècniques i científiques exigeix una actualització constant de la terminologia i, doncs, l'aplicació d'uns criteris de generació de neologismes. Aquest mecanisme, però, en el cas d'una llengua

minoritzada que reprèn una situació d'oficialitat i que aspira a un estat de plena normalitat, té una transcendència molt superior perquè el procés neològic no es limita només als nous conceptes tècnics i científics per als quals cal adoptar un terme nou, ans cal emprendre una fixació del conjunt dels termes de les diverses disciplines del coneixement la terminologia de les quals, com succeeix sovint en una llengua minoritzada, no ha estat establerta prèviament.

Per a la realització d'aquest treball terminològic és necessari de tenir coneixement de les normes i recomanacions de l'Organització Internacional d'Estandardització sobre aquesta matèria i ens serà també d'utilitat l'examen de les experiències tingudes en altres llengües sobre metodologia de recerca i banc de dades en el domini de la terminologia.

Això ens condueix a la configuració d'un organisme responsable del treball terminològic, que, en el cas del català, és el TERMCAT, centre de terminologia establert per un conveni entre l'Institut d'Estudis Catalans i la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. Aquest organisme, que té l'autoritat que li confereix la vinculació amb l'Institut d'Estudis Catalans, ha previst un sistema àgil de treball i sens dubte portarà a terme una eficaç labor d'impuls, de coordinació i de fons de consulta en la terminologia catalana dels diversos camps del coneixement.

A més, pel que fa al llenguatge administratiu, la Generalitat de Catalunya ha establert pel Decret 41/1986, de 13 de febrer, una Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu (existent prèviament amb el nom de Coordinadora de Llenguatge Administratiu) que està encarregada d'elaborar estudis i dictàmens i de proposar l'adopció de convencions i acords sobre aspectes del llenguatge administratiu. Afegim-hi la voluntat de crear, com ja hem indicat fa un moment, uns vincles de coordinació en aquest punt entre tots els territoris de llengua catalana, que és l'objectiu central de les *II Jornades sobre l'establiment del llenguatge administratiu* organitzades per la Direcció General de Política Lingüística i l'Escola d'Administració Pública de Catalunya per als dies 29 i 30 de setembre i 1 d'octubre d'enguany.

En tot cas, destacarem el fet que, perquè es puguin assolir uns resultats coherents i homogenis, cal definir amb claredat unes línies de procediment generals, com està fent el TERMCAT en el cas del català, i fins i tot uns criteris de preferència a l'hora de decidir sobre l'adopció d'una designació per a un terme nou. Certament que en aquest punt ja hi ha uns plantejaments expressats en els documents de l'ISO referits a metodologia terminològica, però és indispensable també definir de manera precisa, per exemple, *si* i *quan* s'adoptarà una forma tradicional o dialectal, en el cas que existeixi, en lloc de crear un neologisme de forma, o, si creem un neologisme de forma, *quin* és el camí que triarem, etc.

Pel que fa al disseny de documents s'hi han fet progressos notables de

simplificació, de racionalització i de modernització de la documentació administrativa en diverses llengües (p. ex., als Estats Units —Document Desing Center de Washington—, a Anglaterra —Forms Information Centre de la Universitat de Reading— o a França —Centre d'Enregistrement et de Révision des Formulaires Administratifs) i convé de tenir en compte els resultats que s'hi han obtingut perquè ens poden ser ben útils en el cas del català, l'euskara i el gallec.

Com a accions concretes a Catalunya en aquesta qüestió esmentem el fet que el Consell de Disseny de la Generalitat ha elaborat un *Programa d'identificació visual* que marca les directrius de la imatge visual dels documents administratius de la Generalitat i, a més, que hi ha un avançat projecte de creació d'una Comissió de normalització d'impresos, responsable de vetllar per la racionalització en el disseny i l'adequació a les convencions lingüístiques proposades per la Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu en els impresos de l'Administració de la Generalitat i per l'ajustament d'aquests impresos als criteris propugnats com a generals per a la imatge visual de la institució.

En relació amb la correcció i la traducció diguem que, quant a la correcció, queda integrada en els esquemes actuals del procés de disseny de documents, que es compon d'una primera fase de concepció, d'una segona fase d'elaboració d'un primer esborrany, d'una tercera fase de revisió, de la qual és part la correcció, i d'una darrera fase de redacció definitiva. Ara bé, és interessant destacar que s'han sistematitzat força les etapes del procés de correcció, que ha d'incloure des d'una revisió tècnica del contingut a una correcció lingüística normativa (sintaxi, lèxic, morfologia i ortografia), passant per una supervisió del disseny (disposició de la informació, recursos gràfics, etc.), i de l'estil de redacció (aspectes relacionals, tècniques de redacció, etc.). Quant a la traducció, l'existència de diferents organismes oficials, en els quals s'usen constantment documents administratius en versions en múltiples llengües, ha generat un interès per l'estudi dels principis rectors de la traducció de documents administratius. Aquestes reflexions són d'indiscutible interès per a situacions com la de l'Estat espanyol, per tal com hi ha a hores d'ara un risc real d'una certa disparitat metodològica en traduccions administratives realitzades entre les mateixes llengües. És clar que la problemàtica que planteja la traducció administrativa entre l'euskara i el castellà no és pas assimilable a la que ens trobem entre el gallec, el català i el castellà, i que cal aplicar-hi procediments una mica diferenciats. Però també és evident que en la traducció administrativa entre dues llengües tipològicament afins, com són el gallec, el català i el castellà, ha de predominar un principi de fidelitat estricta a l'original (indispensable atès el seu caràcter oficial), que sovint segueix el procediment de traducció literal, sense que mai, però, s'introdueixin en el text resultant formes estranyes a la llengua d'arribada.

En relació amb la traducció i amb el disseny de documents, hi ha la problemàtica dels impresos bilingües facilitats per l'Administració. Actualment hi ha una certa tendència a evitar l'imprès bilingüe. En el cas que se'n facin, cal vetllar perquè, si més no en els documents de l'Administració Autonòmica i Local, es distingeixi clarament el text en la llengua pròpia de la Comunitat Autònoma, que ha de ser el text d'origen i ha d'aparèixer en un lloc i en una forma tipogràfica preferents, del text en castellà, corresponent a la versió d'arribada i que ha d'aparèixer en un lloc i en una forma tipogràfica secundaris.

El darrer dels aspectes que hem presentat com a centrals en l'elaboració dels llenguatges especialitzats de l'Administració és el de la seva difusió.

Certament no n'hi ha prou, d'establir un tecnolecte, ans cal difondre'l per mitjà de l'ensenyament i de publicacions perquè assoleixi una aplicació i una extensió adequades.

En la ponència precedent, la Directora de l'Institut Basc d'Administració Pública ha tractat, entre d'altres temes, de la formació lingüística dels funcionaris. Doncs bé, l'ensinistrament en el coneixement dels tecnolectes especialitzats de l'Administració és una part substancial d'aquesta formació lingüística, tot i que en el temps ha de ser posterior a la dels nivells de llengua que n'assegurin una competència satisfactòria en l'expressió no tècnica. I aquest ensenyament especialitzat ha de recollir, sovint en activitats acadèmiques específiques, els diversos vessants que hem examinat de la documentació tecnolectal: caracterització, estil, terminologia, disseny, correcció i traducció.

D'altra banda, perquè les convencions terminològiques o estilístiques adoptades puguin difondre's d'una manera general, convé disposar, a part dels cursos de formació lingüística, de publicacions divulgatives com, a Catalunya, el butlletí «Llengua i Administració» (esmentem també la publicació periòdica, més orientada a la recerca, «Revista de Llengua i Dret») i de manuals i formularis, com els annexos dedicats a la «Documentació Municipal» en el butlletí *Llengua i Administració*, el *Manual de formularis per a ajuntaments*, el *Formulari de procediment administratiu*, el *Formulari administratiu aplicat especialment a la Universitat* o, al País Valencià, l'important *Manual de llenguatge administratiu valencià*.

III. Punt final

En aquesta intervenció, cenyida als límits de temps previstos i a l'esquematisme inevitable en una exposició de contingut tan general i extens, hem assajat de descriure els factors condicionants i els aspectes metodològics essencials que cal tenir en compte en el procés de fixació dels tecnolectes especialitzats d'Administració que a hores d'ara s'està portant a terme per al català, l'euskara i el gallec, com a conseqüència del restabliment de llur oficialitat. Moltes gràcies.